

Л. В. Чемоніна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти
Бердянського державного педагогічного університету

ТЕХНОЛОГІЯ НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Статтю присвячено визначенню та обґрунтуванню доцільності впровадження технології нейролінгвістичного програмування у процес літературної освіти молодших школярів.

Доведено, що формування особистості учня зазначеної вище вікової групи вимагає реалізації інноваційних підходів у здійсненні літературної освіти згідно з вимогами Державного стандарту початкової освіти та Концепції «Нова українська школа».

Визначено пріоритетні методи технології нейролінгвістичного програмування, що дають змогу сформувати у молодших школярів основні групи компетентностей: інформаційну, комунікативну, логічну, соціальну.

Наголошується на тому, що запровадження у процес літературної освіти технології нейролінгвістичного програмування сприяє досягненню основної мети предмета «Літературне читання», а саме: формуванню читацької компетентності здобувачів початкової освіти, яка є базовою складовою частиною комунікативної і пізнавальної компетентності; ознайомленню учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовці їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі.

Виділено й охарактеризовано найбільш доцільні методи зазначеної вище технології, що дають змогу реалізувати мету літературного читання як навчального предмета, а саме:

– візуалізація, яка являє собою один із базових методів підвищення ефективності передачі інформації, що передбачає здатність «бачити слова» та забезпечує успіх у формуванні компетентностей;

– копіювання інтонації, що уможливорює формування навичок усвідомленого читання та здійснюється через процес озвучування короткометражних дитячих фільмів або мультфільмів, знятих за мотивами казок та оповідань, дає змогу дитині «увійти» в роль, прожити разом з героєм події його життя, знайти вихід із певної серйозної ситуації, сформувати життєво необхідні якості особистості;

– НЛП-моделювання, тобто процес створення лінгвістичного опису змісту прочитаного (моделі), основною метою якого є належний рівень володіння комунікативною компетентністю та розуміння змісту прочитаного.

Автором запропоновано приклади завдань, в основу яких покладено названі методи технології НЛП.

Ключові слова: *нейролінгвістичне програмування, учні початкової школи, комунікативна компетентність, читацька компетентність, візуалізація, копіювання інтонації, НЛП-моделювання.*

Постановка проблеми. Реформування системи освіти в нашій державі зумовило запровадження ключової реформи Міністерства освіти і науки України «Нова українська школа», головною метою якої є створення школи, де буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті [6]. Реалізувати названі вище завдання можна під час опанування дітьми предметами мовно-літературної освітньої галузі, зокрема навчального матеріалу з літературного читання. Саме через книги школярі пізнають навколишній світ, входять у людську спільноту, долучаються до національної та світової культури, щоб потім, вийшовши зі стін навчального закладу, продовжувати розвивати її далі як невіддільну частку загальнолюдської культури [1]. Тому серед завдань сучасної освіти, які потребують розв'я-

зання, є вибір ефективних і оптимальних засобів навчання учнів 1-х–4-х класів. Одним із них є технологія нейролінгвістичного програмування [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Технологія нейролінгвістичного програмування за своєю суттю передбачає ефективний вплив на мислення, поведінку й емоції дітей, що може бути не завжди передбачуваним, і змінювати їхні позиції та переконання [2; 13].

Численні науково-теоретичні дослідження дали змогу констатувати, що на початку 70-х рр. минулого століття американські вчені Річард Бендлер і Джон Гріндер представили світу процес моделювання прийомів успішного спілкування, що пізніше одержав назву «нейролінгвістичне програмування» як один із засобів формування компетентностей учнів із невисоким рівнем сприйняття

навчання. Нам імпонує позиція названих науковців, які зауважують, що нейролінгвістичне програмування (НЛП) являє собою цілісний конгломерат стратегій ефективного вирішення зовнішніх і внутрішніх проблем людського життя [12].

Назва НЛП походить від комбінації слів, що описують неврологічні процеси («нейро») мови («лінгвістична» частина) та поведінкових ознак, що містить у собі «програмування» [14]. Ми погоджуємось із висновками М. Бендлера та Дж. Гріндера, які стверджують, що НЛП – це модель людського внутрішнього досвіду та комунікації. Дослідники впевнені: використовуючи принципи цієї технології, можна описати будь-яку активність особистості детальним способом, що дає змогу здійснювати легко та швидко стійкі зміни цієї активності. Отже, ця технологія, за переконанням названих вище вчених, являє собою своєрідну енциклопедію поведінки людини в тих чи інших ситуаціях [12].

Ми погоджуємось із Т. Іщук, що нині нейролінгвістичне програмування визначається як: система опису структури суб'єктивного досвіду, що пояснює специфіку кодування набутої інформації; модель спілкування, яка ґрунтується на виявленні та використанні стандартів мислення; комплекс технік і операційних принципів (контекстуально залежних переконань), на основі яких моделюються ефективні стратегії мислення й поведінки [2].

Отже, як справедливо зазначають Т. Іщук, Т. Ковалевська та ін., розтлумачити назву цієї технології можна таким чином: частина «нейро» вказує на те, що для опису реального досвіду людини необхідно знати та розуміти «мову мозку», тобто ті неврологічні процеси, які відповідають за зберігання, перероблення й передавання інформації; «лінгвістичне» акцентує на ключовому значенні мови не лише у процесі опису особливостей механізмів мислення та поведінки, а й під час організації комунікації; «програмування» визначає системність розумових процесів і поведінки [2; 3].

Різноманітні аспекти упровадження технології нейролінгвістичного програмування знайшли відбиток у працях іноземних фахівців (С. Андреас, С. Бавістер, А. Бакіров, К. Бертон, Б. Боденхаммер, Р. Броді, Н. Владиславова, А. Вікерс, Д. Воєділов, Т. Гагін, Д. Делозьє, Р. Ділтс, Б. Зайдл, Л. Кемерон-Бендлер, С. Ковальов, Д. Молден, Д. О'Коннор, Г. Олдер, Р. Реді, В. Сатір, Д. Уколов, та ін.) Вітчизняні фахівці (Т. Іщук, Т. Ковалевська, І. Ткачук, В. Юрженко та ін.) роблять лише перші кроки в плані дослідження особливостей застосування названої вище технології в освітньому процесі.

Мета статті. Головна мета цієї роботи – визначити доцільні методи формування компетентностей молодших школярів на уроках літературного читання засобами технології нейролінгвістичного програмування.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Предмет «Літературне читання» в початковій школі являє собою складник мовно-літературної освітньої галузі. Його основною метою є формування читацької компетентності молодших школярів як базового складника комунікативної та пізнавальної компетентностей, ознайомлення учнів з дитячою літературою як мистецтвом слова, підготовка їх до систематичного вивчення курсу літератури в основній школі [10].

Як справедливо зазначає Т. Котик, читання – це:

- основна форма засвоєння змістової та емоційної інформації;
- особливий засіб розумового й духовного розвитку особистості;
- один із основних компонентів розвитку мовленнєвої діяльності школярів;
- один із важливих засобів формування особистості [4, с. 12].

Не можна не погодитись із Г. Коваль, Т. Котик, Л. Івановою та Т. Суржук у тому, що читання є одним із головних компонентів формування мовленнєвої діяльності школярів (слухання, говоріння, читання і письмо), що забезпечує розвиток у дітей комунікативних умінь і навичок [4; 9]. Проте, як справедливо зауважують вітчизняні науковці (Л. Іванова, Г. Коваль, О. Савченко, О. Суржук та ін.), сьогодення відзначається зниженням інтересу молодого покоління до читання. Причинами втрати інтересу учнів до цього процесу є такі:

- невміння вчитися й долати труднощі пізнавальної діяльності; обсяг і складність матеріалу, який необхідно засвоїти і запам'ятати; учителі часто організують діяльність без опори на бажання й монотонність і необізнаність фахівців у плані інноваційних технологій навчання дітей молодшого шкільного віку;
- традиційна структура, де переважають пасивні форми роботи [9].

Отже, нині одним із актуальних методичних питань є зміна підходів до здійснення літературної освіти учнів початкової школи. На доцільність використання інноваційних технологій навчання на уроках літературного читання вказують сучасні методисти, як-от: Г. Волошина, Г. Коваль, В. Куріпта, В. Науменко, О. Савченко, Т. Суржук та ін.

Констатуючи суттєвий внесок названих дослідників, слід зауважити, що натепер не досить обґрунтованим залишається питання формування особистості молодшого школяра на уроках літературного читання за допомогою технології НЛП. Прогалини в цій галузі підтверджують і дані анкетування учителів початкової школи. Причиною цього, на нашу думку, є недостатня розробленість технологічного аспекту літературної освіти зазначеного контингенту учнів.

Ми погоджуємось із Т. Іщук, Т. Ковалевською, Г. Фурс та ін., що найбільш доцільними методами технології нейролінгвістичного програмування для дітей зазначеної вище вікової групи є такі як:

– візуалізація – один із базових методів підвищення ефективності передачі інформації; під час читання, наприклад, з'являється здатність «бачити слова очима мозку», що є основним ключем до академічного успіху, проте цю навичку необхідно постійно тренувати;

– копіювання інтонації – надзвичайно важливий фактор під час формування навичок читання; наприклад, озвучування короткометражних дитячих фільмів або мультфільмів, знятих за мотивами казок та оповідань дає змогу дитині вжитись у роль, прожити разом з героєм події його життя, знайти вихід із нелегкої ситуації, сформувані життєво необхідні якості особистості;

– НЛП-моделювання – це процес створення лінгвістичного опису змісту прочитаного (моделі); його основна мета – правильне володіння комунікативною компетентністю та розуміння змісту прочитаного [2; 3; 11].

Використання різноманітних підходів до навчання перетворює його на особистісно зорієнтоване, адже проводиться з урахуванням нейролінгвістичних особливостей дітей. Дотримання такого підходу робить можливим розуміння матеріалу не лише для візуала та аудіала, а й для кінеестета [2]. Наведемо приклади реалізації технології НЛП на уроках літературного читання в початковій школі.

Загальновідомо, що для молодших школярів візуалізація є базовим методом підвищення ефективності роботи під час опрацювання літературних творів, оскільки в цей період становлення особистості здатність «бачити слова очима мозку» – основний ключ до академічному успіху. Тому цілком логічно застосувати візуалізацію у процесі ознайомлення учнів із творчістю вітчизняних і зарубіжних поетів і прозаїків.

Так, висвітлюючи творчий шлях Василя Сухомлинського (на прикладі оповідання «Я хочу сказати своє слово»), вважаємо за необхідне на етапі уроку «Сприймання й усвідомлення нового матеріалу» запропонувати другокласникам для повного усвідомлення змісту прочитати текст самостійно [5].

Я хочу сказати своє слово

Катерина Іванівна повела своїх маленьких першокласників у поле. Був тихий осінній ранок. Високо в небі летів ключ перелітних птахів. Вони тихо курликали, і від цього в степу було сумно. Учителька сказала дітям:

– Сьогодні ми будемо вчитися розповідати про осіннє небо. Хай кожен з вас добере для цього в рідній мові красиві і точні слова.

Діти притихли. Вони дивились в небо і думали. Через хвилину всі заговорили: «Небо синє-синє... Небо голубе... Небо чисте...» І все.

Діти знову і знову повторювали одні й ті самі слова: синє, голубе, чисте.

Збоку стояла маленька Валя.

– А ти, Валю, що хочеш сказати? – запитала Катерина Іванівна.

– Я хочу сказати своє слово.

– Яке ж твоє слово про небо?

– Небо ласкаве... – тихо сказала дівчинка й усміхнулась.

Діти притихли. Вони враз побачили в небі те, чого не бачили досі: «Небо сумне... Небо тривожне... Небо зажурене... Небо холодне...»

А небо грало, трепетало, дихало, як жива істота. І діти дивилися в його сумні сині-сині осінні очі.

Далі учні працюють у парах, виконуючи завдання «Добери епітети» (до запропонованих слів на аркуші вони мають дібрати епітети з тексту). Наведемо приклади відповідей дітей:

першокласники – маленькі;

ранок – тихий;

птахи – перелітні;

мова – рідна;

слова – красиві точні;

небо – осіннє, синє-синє, голубе, чисте, ласкаве, сумне, тривожне, зажурене, холодне;

очі (неба) – сумні, сині-сині, осінні.

На наступному етапі доцільно заохотити молодших школярів до обміну конкретними візуальними характеристиками: «Яким ти бачиш небо, ідучи до школи? Розкажи про свої враження». Далі – об'єднати дітей для виконання цього ж завдання в четвірки. У результаті спільної роботи другокласники можуть дати різноманітні варіанти відповідей, як-от:

Група № 1

«Щоранку, коли йду до школи, я дивлюсь на небо. Воно завжди різне: то сонячне, веселе, із хмаринками, то сумне, сіре, невеселе. Це залежить від погоди.»

Група № 2

«Кожного буденного дня ми із Сашком та Вовчиком ідемо до школи. А небо, наче справжній друг, супроводжує нас. Воно мінливе: то посміхається радісно й сонячно, то дивиться на нас синьо-сірими оченятами, наче просить узяти із собою в клас. Особливо сумне небо восени, коли проводить в далекий вирій своїх пернатих друзів. Тому воно часто плаче холодними сльозами, які ми називаємо дощем.»

Група № 3

«Уранці я поспішаю до школи, але це не заважає мені щоразу спостерігати за небом. Воно то важке й сіре, то веселе й синьооке. Бувають дні, коли воно підморгує мені хмаринками. Проте

небо тривожне, коли я поспішаю на контрольну, і ласкаве, коли я впевнено крокую на уроки».

Проводити такі заняття необхідно щодня протягом 2–4 тижнів. Педагог має звертати увагу на те, які зміни відбулися за тиждень, чи змінилися відповіді дітей через два тижні тощо.

Використання методу копіювання інтонації дає змогу педагогу перевірити рівень усвідомлення кожним учнем прочитаного, сприяє формуванню комунікативної, читацької та пізнавальної компетентностей. Як уже зазначалося нами вище, цей метод передбачає озвучування. Сучасний учень початкової школи має змогу озвучити запропоновані вчителем або створені власноруч колажі, добірку малюнків або світлин, що відбивають зміст певного літературного твору, а також дитячу медіапродукцію.

Наприклад:

– *Озвуч мультфільм «Рукавичка», знятий за мотивами однойменної народної казки [8].*

– *Розкажи народну казку «Цап і баран» за малюнками, поданими в підручнику [8].*

НЛП-моделювання дає змогу з'ясувати рівень розуміння дітьми змісту прочитаного та володіння ними комунікативною компетентністю через створення лінгвістичного опису змісту прочитаного.

Переконані, що цей метод доцільно використовувати на уроках позакласного читання. Так, опрацюючи тему «Літературні казки» (на прикладі творів Лесі Українки «Три метелики» та Наталі Забіли «Про білочку та зайчика, веселих пустунів») пропонуємо третьокласникам виконати низку завдань, як-от:

– *Опиши пригоди метеликів. Як ти вважаєш, чи правильно вони вчинили, вирішивши бути разом у негоду, а не сховатись у різних квітках? Чому ти так думаєш? Про що свідчить таке рішення друзів? Доведи правильність своєї відповіді.*

– *Розкажи, як проводили дні зайчик і білочка. Чи можна вважати їх пустунами? Аргументуй свою відповідь. Опиши, що побачила стара ворона, прилетівши до лісу, де живуть зайчик і білочка? Змоделюй події, що могли відбутися, якби стара ворона себе не видала.*

Висновки і пропозиції. Отже, забезпечити реалізацію основного завдання навчального предмета «Літературне читання», а саме: формування в учнів першооснов самостійної читацької діяльності, виховання особистості дитини засобами художніх і науково-пізнавальних творів, тобто розвиток пізнавальної, читацької та комунікативної компетентностей, можна через упровадження у процес літературної освіти сучасних технологій навчання, зокрема технології нейролінгвістичного програмування. Результати проведеного дослідження дали нам змогу констатувати, що саме з її допомогою учитель початкової школи може забезпечити формування високоосвіченої, інтелігент-

ної, самодостатньої творчої особистості з інноваційним типом мислення і діяльності, здатної гідно відповідати на виклики цивілізації.

Перспективами подальших наукових пошуків є дослідження ролі технології нейролінгвістичного програмування у створенні ситуацій успіху на уроках української й іноземної мов у початковій школі.

Список використаної літератури:

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 07.03.2019).
2. Іщук Т. До питання про методологічні засади нейролінгвістичного програмування та застосування технік НЛП на заняттях з іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2015. Вип. 13. С. 256–261.
3. Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. Одеса : Астропринт, 2001. 344 с.
4. Котик Т.М. Методика літературної освіти молодших школярів : опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Початкова освіта». Івано-Франківськ, 2014. 73 с.
5. Науменко В.О. Літературне читання : підручник для 3 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою. Київ : Генеза, 2014. 176 с.: іл.
6. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.02.2019).
7. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
8. Савченко О.Я. Літературне читання : підручник для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл. з навч. укр. мовою. Київ : ВД «Освіта», 2013. 160 с.: іл.
9. Суржук Т.Б., Коваль Г.П., Іванова Л.І. Методика читання : навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 280 с.
10. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти. Початкова школа: іншомовна освіта+Державний стандарт початкової освіти. Київ : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. 80 с.
11. Фурс Г. Інноваційні педагогічні процеси у початкових класах як шлях до якісної освіти. *Початкове навчання та виховання*. 2009. № 16–17. С. 10–15.
12. Bandler R. Veränderung des subjectiven Erlebens. Fortgeschrittene Methoden des NLP. Paderborn. 2011. 230 s.
13. O'Connor J., Seymour J. NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 2008. 272 s.
14. Smith A. NLP. Katowice, 2014. 404 s.

Chemonina L. Technology of neurolinguistic programming as a means of formation of competencies of pupils of elementary school at the lessons of literary reading

The article is devoted to the definition and substantiation of expediency of introduction of technology of neurolinguistic programming in the process of literary education of elementary school pupils.

It has been proved that the formation of personality of a pupil of mentioned above age group requires the realization of innovative approaches in the implementation of literary education in accordance with the requirements of the State Standard of Elementary Education and the Concept of the New Ukrainian School.

The priority methods of the technology of neurolinguistic programming, which allow form basic groups competences of pupils of elementary school: informational, communicative, logical, social have been defined. It is emphasized that the introduction of the technology of neurolinguistic programming into the process of literary education contributes to the achievement of the main goal of the subject "Literary Reading", namely: to form the competence of elementary school readers, which is the basic component of communicative and cognitive competence; to familiarize pupils with children's literature as an art of the word, preparing them for a systematic study of the course of literature in the main school.

The most expedient methods of mentioned above technologies, which allow realize the purpose of literary reading as an educational subject, are distinguished and characterized.

– visualization, which is one of the main methods for increasing the efficiency of information transfer, which envisages the ability to "see words" and ensure success in the development of competences;

– copying of intonation, which enables the formation of conscious reading skills and is carried out through the process of sounding short children's films or cartoons, which were shot on the basis of fairy tales and stories, allows the child to "get into a character"; live with the hero of the event his/her life, find a way out of a certain serious situation, to form individual's vital needs;

– NLP modelling, that is, a process of creating a linguistic description of the read contents (a model), the main purpose of which is the proper level of communicative competence and understanding of the read contents;

The examples of tasks based on the named methods of NLP technology are suggested by the author.

Key words: *neurolinguistic programming, elementary school pupils, communicative competence, reader competence, visualization, copying of intonation, NLP modelling.*